

АНАЛИЗА ТРЖИШНЕ КОНЦЕНТРАЦИЈЕ У ВОДЕЋИМ ПРИВРЕДНИМ ГРАНАМА БиХ

Апстракт: Као што нам је већ познато, тржиште у БиХ је доста специфично, а самим тим и индустријски сектор, посебно са становишта улоге и функције Концентрацијског већа БиХ. Наиме, у БиХ се посебно разматра тржиште Републике Српске, тржиште Федерације БиХ и тржиште Брчко Дистрикта. Конкурентијско веће овај проблем је решило отварањем својих канцеларија на сваком овом тржишту, како би се што ефикасније пратиле промене у тржишној концентрацији.

Конкурентијско веће БиХ, од свог оснивања па све до данас, решило је бројне захтеве за преузимање, аквизиције и удруживање фирми на територији БиХ. Треба нагласити да је главни разлог тако великог броја случајева концентрације транзиција, тј. приватизација, услед које је дошло до значајне распродаје државног капитала у свим фирмама, што је, наравно, привукло стране инвеститоре и компаније. Разумљиво је да ће БиХ бити још привлачнија за инвеститоре када потпише споразум са ЕУ о стабилизацији и придруживању, то ће наравно, тада донети и више посла за Конкурентијско веће БиХ.

У даљем излагању анализираћемо концентрацију на појединим тржиштима у Босни и Херцеговини.

Кључне речи: тржишно учешће, индекси концентрације, конкурентијски савет, тржишна концентрација,

1.1. Анализа концентрације тржишта челичних производа у БиХ

На посматраном тржишту у БиХ послује неколико фирми које сходно својим могућностима остварују следећа тржишна учешћа:

Табела бр. 1 Тржишна учешћа привредних субјеката на релевантном тржишту у БиХ

Р.б	Привредни субјект	Тржишна учешћа (%)
1	Mittal Steel	25%
2	Интермеркур	15%
3	LIM Products	15%
4	BH Rex	10%
5	Voestalpine	10%
6	Treasury	10%
7	Остали (15)	15%
8	УКУПНО	100%

Извор: Конкурентијско веће БиХ

Анализом табеле бр. 1, приметимо да највећа учешћа на тржишту производа од челика има компанија Mittal Steel (25%). Уколико применимо НН-индекс на ово тржиште добићемо следећи резултат:

$$HHI = 25^2 + 2 \cdot 15^2 + 3 \cdot 10^2 + 15 \cdot 1^2 = 625 + 450 + 300 + 15 = 1390$$

Прегледом добијеног резултата, можемо закључити да релевантно тржиште спада у умерено концентрисана тржишта са величином $HHI = 1390^1$.

Треба напоменути да је на овом тржишту највећу доминацију остварила компанија Mittal Steel Company N.V., Hofplein 20, 3032AC Ротердам, Краљевина Холандија, која је основана 27. маја 1997. године и регистрована у трговачкој комори Ротердама, под бројем: 24275428.

Привредни субјект Mittal Steel има производне капацитете од 75 милиона тона течног челика, а производња у 2005. години износила је 63 милиона тона, што чини 5,6% укупне светске производње у тој години. Mittal Steel продаје своје производе у 150 земаља света. Ова фирма од укупне своје производње челика 41% производи у Северној и Јужној Америци, 38% у Европи, а преосталих 21% производи у Казахстану, Алжиру и Јужноафричкој Републици.

Привредни субјект Mittal Steel, дана 12. новембра 2004. године, имао је 51% власничког учешћа у привредном субјекту ВН Steel Жељезара Зеница д.о.о., Зеница, а након куповине додатних 41% власничког учешћа од привредног субјекта Kuwait Consulting and Investment Co, у 2005. години, постао је 100% власник. Mittal Steel је регистрован у Општинском суду у Зеници под бројем У/1-21-2143/05 дана 29.11. 2005. године, са основном делатношћу производња сировог железа и челика. Mittal Steel, као водећа компанија у БиХ, у производњи железа и челика, остварила је следеће тржишно учешће на релевантном тржишту најзначајнијих производа од челика у БиХ:

Табела бр. 2 Тржишно учешће релевантних производа од челика компаније Mittal Steel у Босни и Херцеговини дана 31.12.2005.

Р.б	Производ	Mittal Steel		Босна и Херцеговина	
		Количина	Проценат	Количина	Проценат
1	Тешки челични профили	34.847МТ	38.72%	90.000 МТ	100%
2	Челични производи од жлице	587 МТ	5.87%	10.000 МТ	100%
УКУПНО		35.434 МТ		100.000 МТ	

Извор: Конкуренијско веће БиХ

Наведимо и један случај концентрације који се недавно десио на тржишту челика у БиХ, током 2007. године. Наиме, привредни субјект Zlotrex A.S., Ul. Zielona, br. 26, 42-360 Poraj, Република Пољска, доставио је Конкуренијском већу БиХ Пријаву намере концентрације, којом подносилац Пријаве намерава купити већину деоница субјекта Voestalpine Stahlhandel GmbH, Linz, Република Аустрија.

Битно је нагласити да привредни субјект Voestalpine путем својих повезаних привредних друштава Veting HP i Veting SA, који су активни на датом тржишту БиХ, годишње дистрибуише око 8000 тона производа од челика, а видели смо да ова компанија остварује од 10 до 15% тржишног учешћа разматраног тржишта у БиХ.

Након процене и анализе података и утврђених чињеница, Конкуренијско веће је закључило да провођење предметне концентрације не води хоризонталном преклапању

¹ Вредности НН од 1000 до 1800 представљају тзв. тржишта са умереном концентрацијом, док вредности до 1000 представљају ниску концентрацију, а преко 1800 високу концентрацију.

учесника концентрације, с обзиром да привредни субјект Zlotrex не делује у БиХ, те да ће тржишна учешћа привредног субјекта Voestalpine остати непромењена и да наведена концентрација неће произвести промену тржишних позиција субјеката на датом тржишту.

1.2. Анализа концентрације на тржишту прераде млека и производње млечних производа у БиХ

На овом тржишту у БиХ послује неколико фирми које сходно својим могућностима остварују следећа тржишна учешћа:

Тржишно учешће на релевантном тржишту најзначајнијих млекара у Босни и Херцеговини у 2006. години

Р.б	Назив привредног субјекта	Тржишно учешће (%)
1.	Млијекопродукт Козарска Дубица	22
2.	Megle - Бихаћ	16,2
3.	ППМ Тузла	11,5
4.	Immer - Градачац	8,5
5.	ДТД Шњеготина	4,7
6.	Мљекара - Ливно	3,8
7.	Милкос Сарајево	3,7
8.	Tippas - Посушје	3,5
9.	Natura Vita - Теслић	3,4
10.	Мљекара а.д. Бања Лука	2,7
11.	Остали (20)	20
	Укупно	100

Извор: Конкуренијско веће БиХ

Анализом података из претходне табеле, закључујемо да највеће тржишно учешће остварује привредни субјект Млијекопродукт Козарска Дубица са 22% тржишног учешћа, а следе га Megle Бихаћ са 16,2% и ППМ Тузла са 11,5%. Применом метода за израчунавање НН индекса добијамо следећи податак:

$$HHI = 22^2 + 16,2^2 + 11,5^2 + 8,5^2 + 4,7^2 + 3,8^2 + 3,7^2 + 3,5^2 + 3,4^2 + 2,7^2 + 20 \cdot 1^2 = 1052$$

Анализом овог резулта $HHI = 1052$, долазимо до закључка да релевантно тржиште спада у тржишта са умереном тржишном концентрацијом.

Према подацима од стране министарстава ентитета, за 2006. годину, млекаре у Босни и Херцеговини су обезбедиле свеже млеко за прераду из следећих извора:

- млекаре из Републике Српске обезбеђују 93,3% млека из Републике Српске и 6,7% из Федерације БиХ;
- млекаре из Федерације БиХ обезбеђују 81,5% из Федерације БиХ и 18,3% из Републике Српске, те 0,2% из увоза.

Прегледом података из табеле бр. 3, приметимо да највеће тржишно учешће остварује привредни субјект Млијеко продукт д.о.о. Козарска Дубица, која је уписана у судски регистар у Бањој Луци дана 16. 03. 2000. године под бројем: 1-9244-00.

Основна делатност привредног субјекта Млијекопродукт Козарска Дубица је производња и прерада млека. Оснивач и 100% власник датог привредног субјекта јесте господин Миле Арсић из Козарске Дубице, Вреоци бб. Дати привредни субјект нема субвенционих друштава у БиХ ни изван БиХ.

Као пример тржишне концентрације на разматраном тржишту можемо узети куповину већинског пакета акција Мљекаре Бања Лука од стране Млијекопродукта Козарска Дубица, која је започела предајом Пријаве намере концентрације Конкурентског већу дана 03. 04. 2007 године.

Анализом претходне табеле, можемо да установимо да је заједничко учешће на релевантном тржишту привредног субјекта Мљекара Бања Лука и привредног субјекта Млијеко продукт Козарска Дубица, након предметне концентрације - 24,70%.

Конкурентско веће је након процене и анализе података и чињеница у поступку доношења предметног Решења, утврдило да концентрација предметних субјеката не спречава, ограничава нити нарушава тржишну конкуренцију на релевантном тржишту прераде млека и производње млечних производа у БиХ, те је одлучено да се поменути концентрација дозволи.

1.3. Анализа концентрације на банкарском тржишту у БиХ

На банкарском тржишту БиХ послује знатан број банака које сходно својим могућностима остварују следећа тржишна учешћа:

Табела бр. 4
Тржишно учешће водећих банака, у односу на укупну активу у Босни и Херцеговини на дан 31. 12. 2004.

Р.б	Назив банке	Укупна активна (%)
1.	Raiffeisen banka	22,4
2.	Hypo Alpe Adria banka	11,7
3.	UniCredit zagrebačka banka	14,4
4.	HVB Central Profit banka	8,1
5.	UPI banka	4,2
6.	Volksbank BiH	3,5
7.	Razvojna banka Jugoistočne Evrope	3,2
8.	Tuzlanska banka	3,1
9.	Nova banjalučka banka	2,2
10.	Nova banka	2
11.	CBS banka	1,8
12.	LHB banka	1,45
13.	Остале банке (20)	22,15
	УКУПНО	100

Извор: Конкурентско веће БиХ

Анализом претходне табеле, закључујемо да је највеће тржишно учешће у БиХ на дан 31.12. 2004. године имала Raiffeisen банка са 22,4%, а следе је UniCredit загребачка банка са 14,4% и Нуро Alpe Adria banka са 11,7%. Применом HH индекса на дато тржиште, дошло се до следећих сазнања:

$$HHI = 22,4^2 + 11,7^2 + 14,4^2 + 8,1^2 + 4,2^2 + 3,5^2 + 3,2^2 + 3,1^2 + 2,2^2 + 2^2 + 1,8^2 + 1,45^2 + 20 \cdot 1,1^2 = 1000$$

На основу добијеног резултата $HHI = 1000$, можемо закључити да је 2004. године на банкарском тржишту владала умерена тржишна концентрација, која се налази на самој граници са ниском тржишном концентрацијом.

Тржишно учешће водећих банака, у односу на укупну активу у Федерацији Босне и Херцеговине, на дан 31. 12. 2004. године
Табела бр. 5

Р.б	Назив банке	Укупна актива (%)
1.	Raiffeisen banka	27,6
2.	Hypo Alpe Adria banka	14,4
3.	UniCredit zagrebačka banka	17,8
4.	HVB Central Profit banka	10
5.	UPI banka	5,2
6.	Volksbank BiH	4,3
7.	Tuzlanska banka	3,8
8.	CBS banka	2,3
9.	Остале банке	14,6
	УКУПНО	100

Извор: Конкуренијско веће БиХ

Тржишно учешће водећих банака, по укупној активи у Републици Српској на дан 31. 12. 2004. године
Табела бр. 6

Р.б	Назив банке	Укупна актива	
		Износ у КМ (000)	(%)
1.	Hypo Alpe Adria banka	564.943,00	34,21
2.	Razvojna banka Jugoistočne Evrope	290.050,00	17,56
3.	Nova banjalučka banka	193.249,00	11,7
4.	Zepter banka	169.343,00	10,25
5.	Nova banka	159.416,00	9,65
6.	LHB banka	132.046,00	8
7.	Pavlovic International Bank	59.642,00	3,61
8.	Остале банке	259.602,00	15,72
9.	Укупно	1.651.412,00	100

Извор: Конкуренијско веће БиХ

Анализу банкарског тржишта започели смо са подацима из 2004. године, како бисмо добили што бољи увид о променама на банкарском тржишту у последње време. Следи анализа банкарског тржишта која је заснована на подацима из 2006. године.

Табела бр. 7 Тржишно учешће водећих банака у БиХ по укупној активи, на дан 31.12.2006. године

Р.б	Назив банке	Укупна актива	
		Износ у КМ (000)	(%)
1.	Raiffeisen banka Sarajevo	3.098.319.000,00	21,07
2.	UniCredit zagrebačka banka Mostar	1.859.462.000,00	12,65
3.	Hypo Alpe Adria banka Mostar	1.697.592.000,00	11,55
4.	HVB Central Profit banka Sarajevo	1.279.190.000,00	8,7
5.	Hypo Alpe Adria banka Banja Luka	1.147.918.000,00	7,81
6.	Volksbank Sarajevo	557.097.000,00	3,79
7.	UPI banka Sarajevo	444.315.000,00	3,02
8.	Zepter Komerc banka Banja Luka	244.956.000,00	1,66
9.	Остале банке (24)	4.303.468.000,00	28,96
	Укупно	14.693.669.000,00	100

Извор: Конкурентијско веће БиХ

Анализом табеле бр. 7, закључујемо да је Raiffeisen банка поново остварила највеће тржишно учешће од 21,07%, с тим да је тржишно учешће остварено у 2006. години нешто мање него што је то било у 2004. години. Следи примена методе за израчунавање НН индекса:

$$NNI = 21,07^2 + 12,65^2 + 11,55^2 + 8,7^2 + 7,81^2 + 3,79^2 + 3,02^2 + 1,66^2 + 24 \cdot 1,2^2 = 935$$

Уколико погледамо добијени резултат $NNI = 935$, можемо закључити да релевантно тржиште поседује ниску тржишну концентрацију, која се, додуше, налази на самој граници са умереним степеном концентрације.

Табела бр. 8 Тржишно учешће водећих банака на дан 31. 12. 2006. године на тржишту малопродајног банкарства Босне и Херцеговине у (000 КМ)

Р. Б.	Банка	Приватни депозити	Тржишно учешће (%)	Приватни кредити	Тржишно учешће (%)	Укупно	Просек
1.	Raiffeisen banka Sarajevo	1.149.008	27,32	947.949	21,77	2.096.957	24,5
2.	UniCredit zagrebačka banka Mostar	804.474	19,13	661.881	15,2	1.466.355	17,13
3.	Hypo Alpe Adria banka Mostar	352.840	8,39	519.503	11,93	872.343	10,19
4.	HVB Central Profit banka Sarajevo	256.171	6,09	374.326	8,6	630.497	7,37
5.	Hypo Alpe Adria banka Banja Luka	200.255	4,76	383.883	8,81	584.138	6,82
6.	Volksbank Sarajevo	178.504	4,24	283.034	6,5	461.538	5,39
7.	UPI banka Sarajevo	114.795	2,73	107.458	2,47	222.253	2,6
8.	Zepter Komerc banka Banja Luka	131.110	3,12	49.978	1,15	180.626	2,11
9.	Остале банке	1.018.141	24,21	1.026.735	23,57	2.045.338	23,89
10.	Укупно	4.205.298	100	4.354.747	100	8.560.045	100

Извор: Конкурентијско веће БиХ

Овде треба нагласити да „малопродајно“ банкарство обухвата банкарске услуге за становништво: депозите и рачуне, заједничке фондове, пензионе фондове и брокерске услуге на тржишту хартија од вредности, дистрибуцију, дивиденди итд. Наравно, и у овом сегменту највеће учешће остварује Raiffeisen банка, са просеком од 24,5%.

Табела бр. 9 Тржишно учешће водећих банака, на дан 31. 12. 2006 године, на тржишту корпоративног банкарства на целој територији Босне и Херцеговине у (000 КМ)

б	Банка	Корпоративни депозити	Тржишно учешће (%)	Корпоративни кредити	Тржишно учешће (%)	Укупно	Просек
•	Нуро Alpe Adria bank Mostar	1.141.579	16,89	786.929	17,69	1.928.508	17,21
•	Raiffeisen banka Sarajevo	924.032	13,67	912.414	20,51	1.836.446	16,39
•	Нуро Alpe Adria bank Banja Luka	802.801	11,88	519.518	11,68	1.322.319	11,8
•	UniCredit zagrebačka banka Mostar	616.923	9,57	381.707	8,58	1.028.630	9,18
•	HVB Central Profit banka Sarajevo	753.515	11,15	271.620	6,1	1.025.135	9,15
•	UPI banka Sarajevo	277.136	4,1	160.249	3,6	437.385	3,9
•	Volks banka Sarajevo	108.323	1,6	90.248	2,03	198.571	1,77
•	Zepter Komerc Banka Banja Luka	71.752	1,06	82.480	1,85	154.232	1,38
•	Остале банке	2.031.765	30,06	2.507.945	27,96	3.276.047	28,22
0.	Укупно	6.757.826	100	4.449.447	100	11.207.273	100

Извор: Конкуренцијско веће БиХ

Корпоративно банкарство обухвата широк обим банкарских услуга које се генерално нуде корпоративним клијентима. Оне укључују: депозите, кредите повчане трансакције, кредитна писма, међународне исплате итд. У овом случају, највећи просек тржишног учешћа остварила је Нуро Alpe Adria bank Мостар од 17,21%, док је иза ње врло близу Raiffeisen банка Сарајево са 16,39%.

Као пример тржишне концентрације на овом тржишту можемо навести Пријаву намере концентрације, дана 25. 01. 2007. године којом Volksbank International AG, Preregirngasse 3, 1090 Веџ, Република Аустрија и привредни субјект Volksbank ВН д.д. пословни центар UNITIC, Фра Анђела Звиздовића 1, 71000 Сарајево, БиХ желе купити већину деоница у привредном субјекту Zepter Komerc банка д.д. Јеврејска бб, Бања Лука, БиХ. Да би Конкуренцијско веће могло да да коначну одлуку на наведену пријаву, морало је у анализи релевантног тржишта и за процене тржишног учешћа учесника предметне концентрације, да користи податке Агенције за банкарство Федерације БиХ и Агенције за банкарство Републике Српске, као и податке који су достављени у пријави од стране учесника предметне концентрације. Након обављене анализе наведених података, заједничко тржишно учешће учесника предметне концентрације у сегменту aktive на тржишту БиХ је износило укупно 5,45% (табела бр. 31); заједничко тржишно учешће у сегменту малопродајног банкарства је износило 7,36% (табела бр. 32) у сегменту приватних депозита, те 7,65% у сегменту приватних кредита, док је просечно тржишно учешће учесника концентрације у сегменту малопродајног банкарства износило 7,50%. Заједничко учешће на тржишту корпоративног банкарства (табела бр. 33) износило је 1,66% у корпоративним депозитима, у корпоративним кредитима 3,88%, док је просечно заједничко тржишно учешће учесника концентрације у сегменту корпоративног банкарства износило 3,15%.

Конкуренцијско веће је након процене и анализе података и чињеница утврдило да концентрација предметних привредних субјеката не спречава, ограничава или нарушава тржишну конкуренцију у области пружања банкарских услуга на територији целе БиХ, већ осигурава појачану тржишну конкуренцију на територији БиХ.

Подносилац пријаве је такође навео низ показатеља којима доказује да ће провођење намеравање концентрације произвести позитивне ефекте за привреду и потрошаче кроз (снижавање цена производа и услуга, повећање квалитета производа и услуга, повећање и проширење могућности избора производа или услуга за потрошаче и сл.).

Након свих наведених анализа и података, Конкуренцијско веће је допустило предметну концентрацију.

1.4. Анализа концентрације на тржишту производње и продаје возила у БиХ

На овом тржишту у БиХ послује већи број компанија које сходно својим могућностима остварују различита тржишна учешћа. Наиме, Volkswagen (на нивоу целе групе, која обухвата Volkswagen, Audi, SEAT и Škoda) има тржишно учешће од 39,89%. Тржишно учешће највећих конкурената на овом тржишту производње и продаје возила у БиХ је: Renault група 14,57%; Ford Motors група 7,68%; General Motors 6,89%, Hyundai and KIA 6,70%, АвтоВаз 6,22; Toyota 4,63%, PSA Group 4,57% и Porsche AG 0,54%.

На основу ових података можемо закључити да је Volkswagen група остварила благу доминацију на тржишту са учешћем од готово 40% њен НИ индексе износи: $НИ = 1591$, што нам говори да Volkswagen иако поседује највећи тржишни удео, још увек не представља опасност за конкуренцију. Такође, овде је битно нагласити да Volkswagen група, Renault група и Ford Motors група као три компаније са највећим тржишним учешћима, остварују 62,14% од укупне продаје аутомобила на тржишту.

Када је у питању производња возила, привредни субјект Volkswagen је једини произвођач у БиХ путем повезаног привредног субјекта Volkswagen Сарајево д.о.о. Богошћа, у чијем се производном погону склапају возила из производног програма Volkswagen групе.

Као пример тржишне концентрације на овом тржишту можемо навести случај Пријаве о намери концентрације од 18. 07. 2007. године у којој привредни субјект Porsche AG жели да стекне већинско власништво над привредним субјектом Volkswagen, куповином деоница. С обзиром да смо већ рекли да на БиХ тржишту једино Volkswagen обавља послове производње аутомобила, из тог разлога учешће Volkswagena на релевантном тржишту јесте 100%, док привредни субјект Porsche AG нема тржишног учешћа.

Дакле, уколико дође до концентрације на овом релевантном тржишту, десиће се само промена контроле над постојећим учесницима концентрације, тако да се не ствара нити јача било чији положај.

Битно је нагласити да привредни субјект Volkswagen и привредни субјект Porsche AG, на ауто тржишту у БиХ, врше продају својих возила преко независног дистрибутера ASA Auto d.o.o., Сарајево.

Имајући у виду све горе наведене податке, Конкуренцијско веће је оценило да предметна концентрација неће створити нити ојачати доминантни положај учесника концентрације, јер се неће моћи у значајној мери понашати независно од стварних конкурената. Такође, предметна концентрација може само донети одређене погодности за потрошача, које ће настати њеним провођењем, а те погодности огледају се кроз ниже цене производа и/или услуга, повећање квалитета производа и/или услуга, увођење иновација и повећање и проширивање могућности избора производа и/или услуга. Дакле, не постоје негативни ефекти предметне концентрације који би могли

довести до нарушавања, ограничења и спречавања конкуренције на датом тржишту, јер је према тржишним учешћима конкуренције, видљиво постојање снажне конкуренције на датом тржишту.

Након што је све ове чињенице узело у обзир, Конкуренцијско веће је допустило предметну концентрацију.

1.5. Анализа концентрације на тржишту продаје ПВЦ капака и оквира у БиХ

На разматраном тржишту у БиХ послује неколико фирми које сходно својим могућностима остварују следећа тржишна учешћа:

Табела бр. 10 Тржишно учешће главних конкурената на тржишту продаје ПВЦ оквира у БиХ

Привредни субјекти	Тржишно учешће (%)
Rehau	10
Deceuninck	5
Aluplast	17
Salamander/Bruegmann	10
Gealan	10
Profine grupa	33
Остали (15)	15
Укупно ПВЦ оквири	100

Извор: Конкуренцијско веће БиХ

Анализом претходне табеле, закључујемо да је највеће тржишно учешће остварила Profine група са 33%, а следи је Aluplast са 17%. Уколико узмемо у обзир НН индексе, добићемо следеће:

$$HHI = 10^2 + 5^2 + 17^2 + 10^2 + 10^2 + 33^2 + 15 \cdot 1^2 = 1718$$

Дакле, НН индексе износи: $HHI = 1718$. Можемо закључити да је на овом тржишту присутна умерена тржишна концентрација која се налази близу границе високе тржишне концентрације, с обзиром да је НН износио 1718. Стога је потребно сваки наредни корак у концентрисању на овом тржишту будно пратити и анализирати, како не би дошло до формирања доминантне фирме на овом тржишту.

1.6. Анализа концентрације на тржишту продаје рударске опреме у БиХ

На релевантном тржишту у БиХ послује неколико фирми које, сходно својим могућностима, остварују следећа тржишна учешћа:

Табела бр. 11 Тржишно учешће компанија на тржишту продаје опреме за рударство у Босни и Херцеговини у 2006. години

Привредни субјекти	Тржишно учешће (%)	Вредност
Atlas Copco Group	45	1.641.999.60
Sandvik Tamrock	30	1.094.666.40
Furukawa	10	364.888.80
Montabert	5	182.444.40
Soosan	5	182.444.40
АС Oprema	0.107	3.912.00
Остали (40)	4.89	178.431
Укупно	100	3.648.888

Извор: Конкуренцијско веће БиХ

**С обзиром да око четрдесет предузећа на овом тржишту остварује тржишно учешће од 0,1% и мање, иста неће бити узета у разматрање приликом рачунања ННИ јер се њихов утицај на укупну концентрацију на тржишту продаје опреме за рударство у БиХ сматра безначајним*

У табели бр. 11, приметимо да компанија Atlas Corco Group располаже са великим тржишним учешћем, и то од 45%, што јој у некој мери већ обезбеђује доминантан положај на релевантном тржишту. Применом НН индекса на целокупно тржиште, добићемо да је:

$$H N I = 45^2 + 30^2 + 10^2 + 5^2 + 5^2 + 0,107^2 = 3075$$

Анализом добијеног резултата ННИ = 3075, долазимо до сазнања да је на основу ННИ овде реч о тржишту које спада у високо концентрисана тржишта, а што се и могло закључити на основу чињенице да тржишно учешће три водеће компаније на овом тржишту износи 85% од укупне производње. Међутим, уколико погледамо и остала тржишна учешћа других компанија, видећемо да је релевантно тржиште фрагментирано и да на њему ипак постоји одговарајућа тржишна конкуренција, што на неки начин ублажава резултат НН индекса, па се на основу тога ово тржиште може сматрати и средње концентрисаним.

На овом тржишту је на основу Пријаве намере концентрације од 21. 09. 2007. године, која је достављена Конкуренијском већу, извршена концентрација и то између лидера Atlas Corco Group, који је обезбедио 100% власништво над компанијом АС Опрема.

Након провођења предметне концентрације на наведеном релевантном тржишту, Atlas Corco Group имаће тржишно учешће од 45,107%, што значи да постоји претпоставка стварања доминантног положаја, с обзиром да има веће учешће на тржишту од 40%. Међутим, с обзиром да субјект АЦ Опрема већ делује на релевантном тржишту у продаји производа Atlas Corco Group, као његов дистрибутер, овом концентрацијом неће доћи до значајнијег јачања доминантног положаја привредног субјекта Atlas Corco Group на релевантном тржишту БиХ, јер је реч о куповини дистрибутера својих производа на тржишту БиХ.

Дакле, Конкуренијско веће је утврдило да постоји значајна конкуренција на овом тржишту, што је претпоставка деловања слободне конкуренције, те да не постоје законске и административне баријере за улазак потенцијалних конкурената на посматрано тржиште.

Сходно свим наведеним чињеницама, Конкуренијско веће је дозволило реализацију дате концентрације.

1.7. Анализа концентрације на тржишту производње и дистрибуције електричне енергије у БиХ

На тржишту електричне енергије у БиХ послују привредни субјекти који сходно својим могућностима остварују следећа тржишна учешћа:

Табела бр. 12

Тржишно учешће главних конкурената на тржишту ел. енергије

Процена за 2006. годину у (GWh)	ЕП БиХ	ЕП РС	ЕП ХЗХБ	Брчко Дистрикт	БиХ
Производња	6.460,00	5.405,00	1.884,00		13.749,00
Производња у хидроелектранама	1.505,00	2.470,00	1.884,00		5.859,00
Производња у термоелектранама	4.870,00	2.860,00			7.730,00
Производња у малим и сред.					
Електранама	85,00	75,00			160,00
Потрошња	4.250,00	3.324,00	3.287,00	270,00	11.521,00
Дистрибутивна потрошња	3.830,00	3.054,00	1.065,00	270,00	8.219,00
Губици преноса					390,00
Велики купци	420,00	220,00	2.200,00		2.840,00
Потрошња рудника и пумпање		50,00	22,00		72,00

Извор: Државна регулаторна комисија за електричну енергију Босне и Херцеговине

На основу података из табеле бр. 12, видљиво је да је процена укупне годишње производње електричне енергије на енергетском тржишту целе БиХ у 2006. години, износила 13.749 GWh, а процена укупне годишње потрошње 11.521 GWh, од чега се 56% производи у термоелектранама, а 43% у хидроелектранама, и око 1% у малим електранама. Подаци о тржишним учешћима на тржишту БиХ у производњи електричне енергије у 2006. години (изражени у %) показују да највеће тржишно учешће има привредни субјект ЕП БиХ са 47%, следи привредни субјект ЕП РС 39,3%, те привредни субјект ЕП ХЗХБ са 13,7%. Дакле, реч је о тржишту на коме постоји снажна конкуренција, тако да овде практично и не може доћи до стварања доминантног положаја.

Босна и Херцеговина поседује укупан производни инсталирани капацитет од 4.052 MW, од чега термоелектране представљају 48% (1.957 MW) и хидроелектране 52% (2.095 MW).

Табела бр. 13

Преглед инсталираних капацитета на релевантном тржишту у БиХ

ХИДРОЕЛЕКТРАНЕ		ТЕРМОЕЛЕКТРАНЕ	
Назив хидроелектране	Инсталирана снага (MW)	Назив термоелектране	Инсталирана снага (MW)
Требиње I	180	Тузла	779
Требиње II	8	Г1	32
Дубровник (БиХ+ХР)	210	Г2	32
Чапљина	420	Г3	100
Рама	160	Г4	200
Јабланица	170	Г5	200
Грабовица	117	Г6	215
Салаковац	210	Какањ	578
Мостар	75	(Г1,Г2,Г3,Г4) 4Х32	128
Јајце I	60	Г5	110
Јајце II	30	Г6	110
Бочац	110	Г7	230
Вишеград	315	Гацко	300
Пећ - Млини	30	Угљевик	300
Укупно	2.095	Укупно	1.957

Извор: Државна регулаторна комисија за електричну енергију БиХ

И на овом тржишту је дошло до тржишне концентрације. Наиме, Пријава намене концентрације достављена је 24. маја 2007. године КонкурENCIЈском већу, у којој се јасно види намера привредног субјекта ЧЕЗ а.с. Праг, Чешка; привредног субјекта Мешовити холдинг „Електропривреда“ Републике Српске Требиње – Матично предузеће акционарско друштво, Требиње, БиХ и привредног субјекта Јавно предузеће Рудник и термоелектрана Гацко – акционарско друштво, Гацко да у новоосновани привредни субјект „Нове електране Републике Српске“, друштво са неограниченом одговорношћу за производњу електричне енергије, Гацко, унесу капитал у правима, стварима и новцу.

Овде треба нагласити да је основна делатност привредног субјекта ЕЗЗ производња и дистрибуција електричне и топлотне енергије, трговина електричном енергијом, развој електричне опреме и ревизија електричних постројења. Основна делатност привредног субјекта РиТЕ Гацко јесте производња термоелектричне енергије и вађење и брикетирање лигнита. И наравно, основна делатност привредног субјекта

У РС, у складу са Уговором о оснивању привредног субјекта НЕРС, појавиће се и четврти независни привредни субјект, који ће се бавити производњом и дистрибуцијом електричне енергије на БиХ тржишту.

Пре наведене концентрације, привредни субјект ЧЕЗ, који у привредном субјекту НЕРС има учешће од 51%, није деловао на електроенергетском тржишту БиХ нити је остварио било какав приход или производњу, исто као и привредни субјект НЕРС, па су тржишна учешћа учесника предметне концентрације, пре провођења концентрације износила: привредни субјект ЧЕЗ 0% и привредни субјект ЕРС 39,3% (укључујући и његово зависно друштво РиТЕ Гацко).

Тржишно учешће привредног субјекта ЕРС на посматраном тржишту БиХ, након приступања привредног субјекта РиТЕ Гацко, привредном субјекту НЕРС, биће смањен за око 1.500 GWh, које ће производити субјект НЕРС. Сходно томе, тржишно учешће привредног субјекта ЕРС ће на релевантном тржишту бити смањено на око 28,5%, док ће учешће привредног субјекта НЕРС бити око 10,8%.

Имајући у виду све ове податке, КонкурENCIЈско веће сматра да ова концентрација неће створити нити ојачати доминантни положај учесника концентрације, с обзиром да се неће моћи у значајној мери понашати независно од стварних конкурената на релевантном тржишту, јер према тржишним учешћима конкуренције, видљиво је да постоји снажна конкуренција на релевантном тржишту производње и дистрибуције електричне енергије у БиХ. Увођење нове опреме, која ће омогућити праћење нових еколошких стандарда, који се примењују у земљама ЕУ, смањиће еколошке проблеме у регији Гацко и допринети опоравку околине и природних ресурса. Know-how који ће страни инвеститор уложити у заједнички привредни субјекат, допринеће повећању продуктивности електроенергетског сектора РС, његових извозних капацитета и његовој позицији на регионалном тржишту.

Узевши у обзир све наведене податке и чињенице, КонкурENCIЈско веће је дозволило ову концентрацију.

1.8. Анализа концентрације на тржишту пружања услуга у пословима посредовања са вредносним папирима у БиХ

На релевантном тржишту у БиХ послује неколико фирми које, сходно својим могућностима, остварују следећа тржишна учешћа:

Табела бр. 14

Тржишно учешће најзначајнијих брокерско-дилерских друштава која послују на територији РС у Босни и Херцеговини у 2006. години

Р.б	Назив конкурента	Место	Учешће у укупном промету 2006. години у (%)
1	Нуро Алпе Адриа Банк а.д.	Бања Лука	20,54
2	Nova banka a.d.	Бања Лука	18,22
3	Eurobroker a.d.	Бања Лука	14,74
4	Zepter Komerc banka a.d.	Бања Лука	13,68
5	Senzal a.d.	Бања Лука	2,04
6	Остали (30)		30,78
	Укупно		100

Извор: У анализи су коришћени подаци из пријаве и званични подаци бањалучке берзе

Кратком анализом табеле бр. 14, веома брзо се долази до закључка да је на овом тржишту присутна умерена тржишна концентрација са НН индексом у вредности између 1000 и 1800, те да не постоји претња формирања доминантног положаја на тржишту. Ово говоримо из разлога што на овом тржишту делује већи број конкурента који поседују приближно једнаке уделе на тржишту, а постојање јаке конкуренције и представља подстицај за развијање слободне конкуренције. Такође, треба нагласити да је конкурент са највећим тржишним уделом била Нуро Алпе Адриа Банк а.д. са 20,54%, која је праћена од стране Нове банке а.д. са 18,22%. Нуро Алпе Адриа Банк а.д. је остварио НН индексе у вредности $HHI = 421$, што је још један доказ постојања умерене концентрације на овом тржишту.

1.9. Анализа концентрације на тржишту услуга осигурања у БиХ

На тржишту осигурања у БиХ послује неколико фирми, које сходно својим могућностима, остварују следећа тржишна учешћа:

Табела бр. 15
Тржишно учешће друштава за осигурање за 2006. годину на тржишту ФБиХ и РС по премији осигурања

Тржишни удео по премији осиг. у 2006. год на тржишту ФБиХ			Тржишни удео по премији осиг. у 2006. год. на тржишту РС		
Назив осигуравајућег друштва	Укупно премија (КМ)	(%)	Назив осигуравајућег друштва	Укупна премија (КМ)	(%)
Sarajevo osiguranje	49.480.340	18,62	Bobar osiguranje	17.817.530	18,8
Croatia osiguranje	32.660.228	12,3	Kosig Dunav osiguranje	17.658.997	18,6
Euroherc osiguranje	24.091.584	9,07	Jahorina osiguranje	15.308.083	16,1
Triglav BH osiguranje	23.861.923	8,98	Drina osiguranje	10.783.941	11,3
Uniqa osiguranje	21.106.856	7,95	Nešković osiguranje	10.459.910	11
VGT osiguranje	17.616.712	6,63	Krajina osiguranje	7.486.791	7,9
Sunce BiH osiguranje	17.444.484	6,56	Krajina Kopaonik osiguranje	6.719.395	7,1
Bosna osiguranje	15.794.698	5,95	Brčko Gas osiguranje	5.441.675	5,07
Ostali (20)	63.546.936	23,94	Grawe osiguranje	3.309.081	3,5
УКУПНО	265.603.761	100	УКУПНО	94.985.403	100

Извор: Агенција за осигурање ФБиХ и РС, 2006.

Анализом претходне табеле лако долазимо до закључка да је и овде реч о тржишту на коме је заступљена умерена тржишна концентрација. Зато што ниједан учесник на тржишту нема знатно већи удео у односу на друге, присутна је оштра конкуренција, која гарантује немогућност успостављања доминантне позиције на датим тржиштима. На тржишту осигурања у ФБиХ највеће учешће остварило је Сарајево осигурање са 18,62% (ННП = 346), а његов најближи пратилац било је Croatia osiguranje са 12,3% (ННП = 151). На тржишту осигурања у РС највећи удео остварило је Бобар осигурање са 18,8% (ННП = 353), а њему уз раме са готово једнаким тржишним учешћем било је Косиг Дунав осигурање са 18,6% (ННП = 346). Уколико погледамо оба тржишта осигурања, приметимо да је ипак тржиште осигурања у РС више конкурентно, тј. располаже са више конкурената са једнаким тржишним уделитема, што сасвим сигурно додатно поопштрава конкуренцију на том тржишту.

Укупан приход по премији осигурања на тржишту БиХ за 2006. годину износио је 360.589.164 КМ. Највећи тржишни удео по укупној премији осигурања на целокупној територији БиХ заузима привредни субјект Сарајево осигурање са 13,72%. Са 9,05% тржишног учешћа следи привредни субјект Croatia осигурање.

Као пример тржишне концентрације на овом тржишту можемо навести случај подношења Пријаве намере концентрације КонкурENCIЈСКОМ већу на дан 28. 06. 2007. године, у којој се наводи да подносилац пријаве Триглав осигурање, Република Словенија, намерава да купи већину деоница привредног субјекта Крајина-Копаоник осигурање, БиХ.

Након спроведене анализе, утврдило се да ће након реализације концентрације тржишно учешће учесника концентрације по премији осигурања на тржишту услуга осигурања БиХ износити 8,48% тржишног учешћа, чиме се на темељу до сада изложеног, на тржишту БиХ не ствара нити јача владајући положај учесника концентрације.

Према томе, КонкурENCIЈСКО веће је на темељу анализе структуре меродавног тржишта, тржишних удела учесника концентрације, допустило провођење предметне концентрације.

Закључак

Конкурентијска политика представља основни елеменат унутрашњег тржишта једне земље, па је самим тим она и резултат схватања да се економски токови морају заснивати на строгим принципима тржишне економије и слободне и фер конкуренције. Конкурентија се може посматрати као основни механизам тржишне економије путем које она остварује равнотежу. Уколико суочимо понуду, коју чине произвођачи и трговци, и тражњу, која је састављена од посредника и крајњих потрошача, формираће се тржишна цена за одређени производ или услугу. Овај процес сам по себи тржиште доводи до стања економске ефикасности, где се конкуренција јавља као главни регулатор овог целокупног процеса. Према томе, циљ политике конкуренције са једне стране јесте ефикасна заштита потрошача, док је са друге стране јачање пословне конкуренције на унутрашњем тржишту. Сходно томе, наглашавамо да конкурентијска политика коју спроводи Европска унија покрива све значајне области, и то: забрањене споразуме, злоупотребу доминантног положаја на тржишту, контролу концентрација и државну помоћ.

Један од основних циљева и задатака Босне и Херцеговине требало би да буде заштита здравља и сигурности потрошача, те заштита њихових економских интереса, информисање, образовање и ефикасно организовање. У ЕУ јасно су зацртана три кључна циља политике заштите потрошача и то:

- висок ниво заштите потрошача, који подразумева хармонизацију прописа не само у области сигурности производа и услуга него и у области заштите економских и правних интереса потрошача;
- ефикасна примена прописа о заштити потрошача, чиме се постиже јединствена заштита потрошача на целој територији ЕУ, а приоритет у том смислу је развијање административне сарадње између држава чланица, те
- учешће потрошачких организација у креирању политика ЕУ.

Чињеница је да део права и политике тржишне конкуренције ЕУ представља подручје државне помоћи. Ова област у БиХ није законски регулисана и успостављање тог система помоћи би требало да буде приоритет у наредном периоду. По узору на систем који је успостављен у ЕУ, и у БиХ су већ започете активности на успостављању законског оквира у овој области, уз техничку помоћ стручњака ЕУ пројекта „Подршка за конкуренцију и државну помоћ“. У овој области Конкурентијско веће, уз друга државна тела кроз институције, имаће значајну одговорност и обавезе.

Уласком страних привредника на БиХ тржиште, посебно оних који имају седиште у земљама са развијеним правом конкуренције, можемо очекивати смањење броја злоупотреба доминантног положаја, а сходно томе и потрошачи могу очекивати одређене користи.

Дакле, овде је видљива веома јака узрочно-последична повезаност мера и инструмената заштите потрошача с правом и политиком заштите тржишне конкуренције. Постулати заштите потрошача уграђени су у прописе о заштити тржишног такмичења. Уколико се обезбеди ефикасна и ефективна примена цитираних закона и прописа, којима се уређују ова међусобно делујућа подручја, сасвим сигурно ће се остварити адекватан напредак, како за привреднике, тако и за потрошаче.

Литература

1. Збирка прописа Конкуренијског савјета Босне и Херцеговине, Конкуренијски савјет Босне и Херцеговине, Радићева 8/4, Сарајево, 2007.
2. Jhon Sloman and Mark Sutcliffe (2001), *Economics for Business*, Prentice Hall, London
3. Oz Šaj (2001), *Industrijska organizacija*, Ekonomski fakultet, Beograd
4. Марко Шарчевић и Божидар Ставрић (2004), *Основи теорије микроекономије*, Економски факултет Источно Сарајево, Источно Сарајево
5. M. A. Utton (2005), *Market Dominance and Antitrust Policy*, Edward Elgar Publishing Ltd, Northampton, 27 April
6. Daniel Slottje (2002), *Measuring Market Power (Contributions to Economic Analysis)*, North Holland, 20 Nov
7. Jhon Lipczynski, J. J. Wilson and John Goddard (2005), *Industrial Organization: Competition, Strategy, Policy*, Financial Times / Prentice Hall, New Jersey, 23 Jun 2005.
8. Stephen Davies and Bruce Lyons (1996), *Industrial Organization in the European Union: Structure, Strategy, and the Competitive Mechanism*, Clarendon Press, 29 Aug 1996.
9. Frank Bealey (2001), *Power in Business and the State: An Historical Analysis of Its Concentration*, Routledge, London, 15 Mar 2001.
10. Thomas Brenner (2004), *Local Industrial Clusters: Existence, Emergence and Evolution (Studies in Global Competition)*, Routledge, London, 18 March 2004.

Младен Ребић

ANALYSIS OF THE MARKET CONCENTRATION IN THE LEADING ECONOMY BRANCHES IN BiH

Summary:

As it is already known, the BiH market is quite specific, including the industrial sector especially in regards of the Concentration Council of BiH. Namely, the Republika Srpska market, Federation market and Brcko District market are reviewed separately in BiH. The Competition Council of BiH has resolved this problem by opening its offices in each of the named markets in order to monitor more efficiently the changes in the market concentration.

Since its establishment up to these days, the Competition Council of BiH has resolved numerous over-take, acquisition and merger requests of the companies on the territory of BiH. It should be emphasized, that the main reason for such a great number of concentration cases is the transition, i.e. privatization in BiH, giving way to significant sale of the state capital share in all companies in BiH, which naturally attracted foreign investors and companies. It is understandable that BiH will be even more attractive for investors when it signs the agreement with EU on stabilization and accession, which will make more work for the Competition Council of BiH.

The concentration on certain Bosnia and Herzegovina markets will be further considered in the paper.

Key words:

market participation, concentration indexes, competition council, market concentration.